

- правила та дії щодо забезпечення особистої безпеки в позаслужбовий час, безпеки сім'ї.

Наші пропозиції мають орієнтований характер і повинні, звичайно, бути допрацьовані і наповнені конкретним змістом відповідно до специфіки професійної діяльності.

Але, в остаточному підсумку, всі заходи будуть мало ефективними без свідомої позиції та активної діяльності самого співробітника по забезпеченню особистої безпеки, перш за все, в осмисленні особистого професійного досвіду і досвіду більш досвідчених колег.

Крім того, необхідно постійно вивчати і удосконалювати стратегію, тактику, методи і прийоми забезпечення особистої безпеки та безпеки своїх колег, особливо, якщо мова йде про виконання службово-оперативних завдань в екстремальних умовах. І найголовніше, необхідно не тільки засвоїти такі знань, але й формувати готовність до їх постійної реалізації в процесі вирішення оперативно-службових завдань.

Список літератури:

1. Андреев В. Формирование групп и работа с личным составом ОВД в особых условиях. М., 1996.
2. Бандурка А. М. Генерал милиции советует и предупреждает. Х., 1998.
3. Буданов А.В. Педагогика личной безопасности сотрудников органов внутренних дел. М., 1996.
4. Деликатный С.К., Половникова Ж.Ю., Прыгунов П.Я. Основы профессиональной и психологической подготовки сотрудников личной охраны. К., 1998.
5. Лапшин Е.В., Ефимкин С.В., Борисов А.Ю. Психологическое обеспечение личного состава ОВД при применении оружия //Известия методического центра профессионального образования и координации научных исследований. М., 1996. Вып. 4.
6. Папкин А.И. Личная безопасность сотрудников органов внутренних дел. Тактика и психология безопасной деятельности. М., 1996.
7. Ронин Р. Своя разведка. Минск, 1997.

Г.Є. Запорожцева

ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ДІЛНИЧНИХ ІНСПЕКТОРІВ МІЛІЦІЇ

Професія працівника правоохоронних органів органічно включає в себе людознавство. Це винятково гуманна професія, покликана захищати законні права, честь і гідність громадян, ґрунтується на утвердженні соціальної справедливості. Правоохоронна діяльність належить до складних «критичних» видів людської діяльності. Думка про те, що служба в ОВС пред'являє підвищені вимоги до морально-психологічних якостей співробітників, а в деяких службах (оперативних, спеціальних підрозділах) вони є гранично жорсткими, сьогодні є загальноприйнятою.

Велінням часу стає перехід від адміністративних методів роботи органів внутрішніх справ до співробітництва з населенням, громадськістю, надання громадянам реальної правової і соціальної допомоги. На вирішення цього важливого завдання спрямована Комплексна програма вдосконалення роботи з кадрами та підвищення авторитету міліції на 1999-2005 рр., яка була затверджена Наказом МВС України № 61 від 29.01.1999 р.

За сучасних умов органам внутрішніх справ неможливо ефективно вирішувати оперативно-службові завдання, спираючись лише на право як основний регулятор відносин у суспільстві, необхідно враховувати також норми

моралі, традиції, звичаї, враховувати громадську думку. Усе це дозволяє говорити про те, що діяльність працівників міліції здійснюється в середовищі та умовах, важливим складовим елементом котрих об'єктивно виступає психологічна реальність.

Нинішній розвиток української державності, соціально-економічні та політичні перетворення, курс на демократизацію суспільства не можуть бути плідними без кваліфікованих, відданих своїй справі та народу фахівців. Особливі вимоги за таких умов висуваються до співробітників органів внутрішніх справ. Діяльність міліції не може бути плідною, якщо її співробітники будуть людьми некомпетентними, які не вміють приймати неординарні рішення, нездатними брати на себе за них відповідальність у мінливій складній оперативній обстановці та йти на виправданий ризик. Численні факти переколиво свідчать про те, що закон нічого не вартий, якщо він знаходиться в невмілих руках нефахівців. Проте, як відомо, фахівцями не народжуються, фахівцями стають.

Про професійну майстерність співробітника міліції можна говорити лише тоді, коли він професійно навчений та психологічно підготовлений. Саме з недосконалістю організації та проведення професійної підготовки пов'язано багато недоліків у діяльності органів внутрішніх справ.

Як показала практика, психологічна підготовленість особового складу органів внутрішніх справ в теперішній час є недостатньою. У зв'язку з цим Колегією МВС України 15 липня 1997 р. було розглянуто питання «Про стан та заходи щодо вдосконалення професійної підготовки, зміцнення дисципліни і законності серед особового складу органів внутрішніх справ України». Відповідно до рішення Колегії МВС пріоритетним напрямком удосконалення оперативно-службової діяльності було визнано підвищення якості організації та проведення професійної підготовки співробітників галузевих служб.

Важливою складовою частиною професійної підготовки співробітників ОВС повинна стати психологічна підготовка.

Особлива роль психології та педагогіки в діяльності міліції як правоохоронному органі зумовлена тим, що право не є єдиним регулятором суспільного життя. Вступаючи в різні суспільні відносини, на які не поширюється дія встановлених правовими актами правил поведінки, люди часто на практиці керуються іншими соціальними нормами – політичними, моральними, культурними, соціально-психологічними (громадська думка, традиції, звичаї, чутки, мода, пережитки, забобони, міжособистісні та міжгрупові взаємовідносини тощо). Крім того, на поведінку людей справляють вплив психологічні та педагогічні чинники, що відбивають рівень їх загальної культури, виховання, спроможності та готовності поводити себе відповідно до норм закону і моралі.

В оперативно-службовій діяльності органів внутрішніх справ успішно використовуються результати психолого-педагогічних досліджень, що проводяться в теперішній час науково-практичними працівниками. У зв'язку з великою важливістю психологічної підготовки для практичних працівників, нами було підготовлено навчальний посібник в допомогу керівникам служби дільничних інспекторів міліції, який містить основні теоретичні відомості, приблизну програму, рекомендації по вивченню курсу, а також практичні завдання для розвитку психологічних властивостей дільничних інспекторів міліції.

Психологічна підготовка дільничного ОВС є процесом активізації його здібностей до певного виду діяльності. Вона передбачає зміцнення взає-

мозв'язків між певними якостями особистості як елементами складних здібностей, необхідних для певної діяльності, та формування вміння користуватися ними за певних умов.

Постійне удосконалення професійної майстерності відбувається в процесі службової та бойової підготовки, проте при цьому з поля зору абсолютно пропускається такий важливий елемент, як психологічна готовність.

При розгляданні психологічної готовності дільничного до професійної діяльності варто враховувати два аспекти:

1) знання власних психологічних особливостей, уміння використовувати власні резерви;

2) знання психології різних категорій людей та вміння використовувати їх у своїй роботі.

Службова діяльність висуває різнобічні й високі вимоги до підготовленості особового складу органів і підрозділів внутрішніх справ діяти в психологічно складних умовах. Усе це визначає важливість та необхідність цілеспрямованого формування психологічної усталеності особового складу, що виступає важливим компонентом його психологічної підготовленості.

Психологічна усталеність конкретного співробітника тим вища, чим більша сила психологічного впливу потрібна, щоб викликати в нього негативні зміни в психіці, та як наслідок, у результатах оперативно-службової діяльності. Чим менш ймовірне виникнення в нього реакцій, що позначаються негативно на діяльності, тим успішніше він діє в умовах великих психологічних навантажень, тим краще він уміє володіти собою та придушувати негативні зміни в психіці.

Навіть добре підготовлений співробітник, захоплений знезацька, може розгубитися, припуститися помилки, поставити під загрозу виконання завдання. Тому для забезпечення високоєфективних дій за психологічно складних умов, необхідним є постійне формування в особового складу співробітників стану високої професійної готовності до негайних та високоєфективних дій, для такого стану характерні такі чинники:

- виразне розуміння майбутніх дій, умов, за яких вони виконуватимуться, труднощів, способів їх подолання, точний та обґрунтований розрахунок дій;

- висока спостережливість, обґрунтована та порівнянна з реальною загрозою пильність, швидке й чітке мислення;

- оптимальний рівень психічного напруження, внутрішній підйом, обґрунтована упевненість у собі, серйозне ставлення до можливості протидії з боку злочинців та правопорушників;

- повна мобілізованість, зібраність, рішучість, володіння собою, готовність і здатність до прояву ініціативи й самостійності, витримка і сміливість;

- достатній запас сил, висока працездатність.

Формування, підвищення та підтримання високої психологічної підготовленості може бути успішним лише за умови чіткого розуміння того, чому і як слід навчати, які саме професійно значущі якості працівників ОВС необхідно формувати, удосконалювати та підтримувати. Вважаємо, навчати слід того, що в першу чергу необхідно для оперативно-службової діяльності, та формувати при цьому ті знання, навички, уміння та якості, які в найоптимальніше ступені відповідають її вимогам. Це стосується й психологічної підготовки – комплексу різних форм і методів навчання, націлених на формування, підвищення та підтримання психологічної підготовленості особового складу.

вого складу, як сукупності сформованих і розвинутих професійних та психологічних характеристик, що відповідають особливостям оперативно-службової діяльності та виступають необхідною внутрішньою умовою її успішного здійснення.

Структуру психологічної підготовленості можна подати в такому вигляді:

- загальна психологічна культура;
- професійно розвинуті психологічні якості, навички й уміння;
- професійно-психологічна усталеність.

Очевидно, що одночасно слід формувати ті психологічні характеристики, з яких складається психологічна підготовленість, що відповідає вимогам оперативно-службової діяльності. Формування загальної психологічної культури має проводитися систематично й цілеспрямовано.

При вивченні діяльності служби дільничних інспекторів міліції можна виділити ряд чинників, які визначають її зміст:

- стан профілактики правопорушень на адміністративній ділянці;
- особиста участь дільничного інспектора в боротьбі з правопорушеннями;
- дотримання громадянами паспортного режиму та правил дозвільної системи;
- своєчасне виявлення та повнота обліку раніше засуджених осіб;
- дієвість здійснення адміністративного нагляду;
- якісний та своєчасний розгляд скарг і заяв громадян;
- знання та вміння дільничного інспектора застосовувати на практиці вимоги законодавства й нормативних актів МВС України;
- рівень професійної майстерності дільничного;
- неухильне дотримання законності та службової дисципліни в діяльності дільничного;
- кількість та якість профілактичних виступів співробітників служби дільничних перед населенням і трудовими колективами;
- активне використання можливостей громадських організацій, позаштатних співробітників міліції;
- думка громадськості, громадян про результати та ефективність діяльності дільничного на конкретній адміністративній ділянці.

Якщо розглянути перераховані вище чинники діяльності, то в кожному з них можна виявити психолого-педагогічні елементи, що вимагають від дільничного інспектора відповідних знань, умінь та навичок. Формування професійної майстерності без психологічної підготовки має незавершений характер. Для ефективного та цілеспрямованого здійснення профілактичної роботи дільничному інспектору необхідно володіти всім комплексом методів та прийомів психолого-педагогічного впливу. Освоїти ці методи та прийоми можна лише за умови організації спеціальних занять з психологічної та педагогічної підготовки. Очевидно, що така підготовка дільничних має бути відповідним чином організована та постійно здійснюватися за місцем їхньої служби в рамках професійної підготовки.

Організація та проведення психологічної підготовки вимагають певного матеріально-технічного забезпечення: створення навчально-методичного кабінету, навчального полігону, смуги перешкод, площадки для емоційно-вольових вправ.

Практичні заняття з відпрацювання різних професійних дій в психологічно насичених ситуаціях, під час яких відбувається формування умінь та навичок, необхідних дільничному, доцільно проводити на спеціальному навчальному полігоні.

Тренінг має передбачати виконання вправ як у звичайній обстановці, так і за умов перешкод, підвищуючи, таким чином, психологічну усталеність того, хто навчається. Найбільший ефект досягається при проведенні занять з розвитку професійно значущих якостей. У практиці психологічної підготовки виправдали себе різні види тренінгу:

- а) тренування сприйняття:
- б) сприйняття відмітних ознак людини:
- в) запам'ятовування зорової інформації:
- г) тренування запам'ятовування словесної інформації.

У результаті належної психологічної підготовки має бути досягнутий рівень психологічної підготовленості, необхідний співробітнику для ефективного вирішення оперативно-службових завдань.

Неякісна професійна підготовка дільничних негативно позначається на загальному рівні їхньої професійної майстерності та результатах оперативно-службової діяльності. Коли дільничний як професіонал безпорадний в аналізі мотивів, регулюванні людських взаємовідносин та вчинків і, у той же час, на ньому лежить тягар відповідальності за вирішення поставленого службового завдання та людські долі, він часто вимушено потрапляє в ситуацію, яка підштовхує його до використання жорстких адміністративних методів, владних форм, що межують іноді з порушенням законності та прав людини.

При виконанні своїх функцій дільничному нерідко доводиться вступати в психологічно загострені взаємини з частиною населення, особливо з тими, хто встав на шлях конфлікту з законом чи має деформовану правосвідомість.

Безумовно, психолого-педагогічні знання, уміння та навички дозволять дільничному інспектору більш успішно аналізувати оперативну обстановку на адміністративній ділянці, безконфліктно улагоджувати сімейно-побутові скандали, ефективно здійснювати розгляд скарг та заяв громадян, активно взаємодіяти з представниками громадськості та вирішувати інші питання. При цьому істотне значення мають особливості спілкування, установлення психологічного контакту та довірчих взаємин з громадянами.

Дільничний повинен уміти налагоджувати діловий контакт, завоювати у співрозмовника довіру, привабити його до себе. Саме до нього люди йдуть зі своїми проблемами, болем, стражданнями, скаргами, просять допомоги. Йому часто першому повідомляють про вчинення злочинів. Уміння встановлювати комунікативні зв'язки з заявником, очевидцем, потерпілим дозволяє дільничному одержувати різноманітну інформацію, що забезпечує успіх в оперативній службовій діяльності. Спілкування дає можливість виявити осіб, які становлять оперативний інтерес для ОВС, свідків, факт злочину, документи, що безпосередньо його стосуються, предмети, що зберігають сліди злочину тощо.

Уміння привабити людей до себе є складовою частиною професійної майстерності та однією з найважливіших якостей дільничного інспектора міліції. Тому поведінка дільничного інспектора як представника влади має бути такою, щоб громадяни ставилися до нього з повагою й довірою. У зв'язку з цим його дії мають бути законними, юридично грамотними, виправданими

та свідчити про його професійну компетентність, справедливість, психолого-педагогічний такт, доброзичливість та увагу до людей.

Співробітники міліції, які не володіють достатніми знаннями про людину, психіку та не враховують психологічний чинник у своїй роботі, як правило, діють непрофесійно, формуючи негативне ставлення громадян до всієї міліції в цілому. Важливо не тільки самому дотримуватися закону, але й домогтися розуміння та прийняття громадянами справедливості та законності цих вимог. Це сприяло б підвищенню авторитету міліції та формуванню правосвідомості населення.

Список літератури:

1. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологические проблемы готовности к деятельности. Минск., 1976. 2. Мишляев Н.П. Портнов И.П. Савенко В.И. Индивидуальная профилактика, совершаемая участковым инспектором милиции. М.. 1990.

И.В. Бандурка, канд. юрид. наук

РОЛЬ ИНДИВИДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ОСОБЕННОСТЕЙ В ПРОФЕССИОГЕНЕЗЕ ПАМЯТИ РАБОТНИКА ОВД

Актуальность исследования профессиональных особенностей памяти определяется прежде всего необходимостью повышения эффективности профессиональной подготовки работников ОВД в условиях создания и совершенствования современной системы органов внутренних дел Украины.

В условиях современной культуры в связи с дальнейшей дифференциацией профессиональной деятельности, компьютеризацией интеллектуальных компонентов труда требования к профессиональной памяти человека заметно изменились.

Мы понимаем под профессиогенезом процесс становления профессиональной памяти в профессиональном обучении и деятельности (генез – понятие, означающее как происхождение, так и процесс развития).

Проблемы памяти в отечественной психологии разрабатывались ранее в направлении решения задач, связанных прежде всего с общепсихологической теорией, теорией и практикой обучения, а также в рамках инженерной психологии. Попытки решения этой проблемы делались вначале на основе представления о памяти как абстрактном изолированном психическом образовании. Позднее появились исследования, в которых было показано влияние на функционирование памяти установок мотивации других компонентов направленности личности. Стала изучаться связь памяти с другими психическими процессами – восприятием, мышлением, вниманием. Многочисленные исследования способов запоминания – образных, логических и т.д., проведенные в психологии, показали прямую связь продуктивности памяти со способом переработки материала при запоминании. Разными авторами было показано избирательное влияние эмоций на процессы памяти (облегчающее или затрудняющее их). Правда, сравнивать влияние эмоций противоположного знака – положительных и отрицательных – на память было достаточно сложно из-за отсутствия общей шкалы измерения. Работы отечественных психологов углубили материалистические представления о социальной природе человеческой памяти, в многочисленных исследованиях был дан анализ мнемических явлений в структуре человеческой деятельности.